

**БЕЛАРУСКАЯ ФРАЗЕАЛОГІЯ, ПАРЭМІЯЛОГІЯ, МОЎНАЯ
АФАРЫСТЫКА Ў КАНТЭКСЦЕ ЕЎРАПЕЙСКІХ МОЎ І КУЛЬТУР:
СІНХРАНІЧНЫ І ДЫЯХРАНІЧНЫ АСПЕКТЫ
(актуальнасць, мэта і задачы даследавання)**

Я. Я. Іваноў

(Установа адукацыі «Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А. А. Куляшова»,
кафедра тэарэтычнай і прыкладной лінгвістыкі)

Разглядаюцца актуальнасць і задачы НДР “Беларуская фразеалогія, парэміялогія, моўная афарыстыка ў кантэксце еўрапейскіх моў і культур (сінхранічны і дыяхранічны аспекты)” у межах ДПНД на 2021–2025 гг.

Адным з найбольш актуальных напрамкаў у мовазнаўстве пры вывучэнні фразеалогіі, парэміялогіі, моўнай афарыстыкі ў цяперашні час з’яўляюцца параўнальна-супастаўляльныя і гістарычна-этымалагічныя даследаванні. Аднак, трэба адзначыць, што параўнальна-супастаўляльнае і гістарычна-этымалагічнае вывучэнне беларускай фразеалогіі, парэміялогіі, моўнай афарыстыкі яшчэ значна адстаюць ад адпаведных даследаванняў іншых славянскіх моў (найперш, рускай, польскай, чэшскай і інш.) як у фундаментальным аспекце (параўнальнай фразеалогіі прысвечаны пакуль адзінкавыя даследаванні, амаль няма асобных прац па фразеалагічнай этымалогіі), так і ў прыкладным аспекце (зусім мала двухмоўных фразеалагічных і парэміялагічных слоўнікаў, у існуючых этымалагічных слоўніках фразеалагізмаў і прыказак апісваецца вельмі мала адзінак). Таму, вызначэнне іншамоўнай (агульнай з іншымі мовамі) і спецыфічнай (уласна беларускай) частак фондаў фразеалагічных, прыказкавых, афарыстычных адзінак беларускай мовы, іх гістарычна-этымалагічная кваліфікацыя на гэтай падставе, а таксама іх апісанне з моўна-нарматыўнага пункту гледжання – актуальныя праблемы беларускага мовазнаўства.

У выніку даследаванняў на працягу апошніх гадоў мовазнаўцамі МДУ імя А. А. Куляшова назапашаны багаты і рэпрэзентатыўны моўны матэрыял для параўнальна-супастаўляльнага вывучэння фразеалогіі, парэміялогіі, моўнай афарыстыкі беларускай і іншых моў [1], [2], [3], [4], [5], [6], [7], [8], [9], [10]. Гэты моўны матэрыял складае папярэдняю навуковую аснову для шырокіх і разнастайных сінхранічных і дыяхранічных даследаванняў беларускай фразеалогіі, парэміялогіі, моўнай афарыстыкі ў кантэксце еўрапейскіх моў і культур.

Мэта даследавання – вызначыць міжмоўныя адпаведнікі, эквіваленты і лакуны, гістарычна-этымалагічныя характарыстыкі фразеалагічных, прыказкавых, афарыстычных адзінак беларускай мовы на шырокім моўным фоне на падставе іх параўнальна-супастаўляльнага і гістарычна-этымалагічнага вывучэння з арыентацыяй вынікаў даследавання ў прыкладны бок – на стварэнне экспертна значнай прадукцыі – іншамоўна-беларускіх (беларуска-іншамоўных) перакладных і вучэбных слоўнікаў устойлівых выразаў і ўстойлівых фраз для тых, хто вывучае беларускую мову як замежную (выкарыстоўвае яе як замежную ў прафесійных мэтах).

У якасці асноўных задач даследавання можна вызначыць наступныя.

1. Распрацаваць крытэрыі параўнальнага даследавання фразеалогіі, парэміялогіі, моўнай афарыстыкі беларускай мовы на шырокім моўным фоне, вызначыць прынцыпы параўнальна-супастаўляльнага і гістарычна-этымалагічнага вывучэння адзінак фразеалагічнай, прыказкавай, афарыстычнай (эптанімічнай) падсістэм беларускай мовы ў адносінах да славянскіх і асноўных неславянскіх моў.

2. Вызначыць найбольш рэпрэзентатыўны моўны матэрыял для параўнальна-супастаўляльнага даследавання – моўны мінімум і асноўны моўны фонд мовы, моўны эсэнцыум і моўны оптымум, г. зн. мінімальную (у дыяхранічным і сінхранічным планах, ва ўласна лінгвістычным і ў сацыякультурным аспектах) колькасць беларускіх фразеалагізмаў, парэмій, моўных афарызмаў, у якіх максімальна прадстаўлены асноўныя семантычныя, структурныя, сістэмныя ўласцівасці фразеалагічных, прыказкавых, афарыстычных (крылатых) адзінак беларускай мовы, неабходныя для іх супастаўлення з адпаведнымі адзінкамі іншых моў.

3. Устанавіць іншамоўныя адпаведнікі, эквіваленты фразеалагічных, прыказкавых, афарыстычных адзінак беларускай мовы на фоне славянскіх і неславянскіх моў, на падставе чаго вызначыць агульныя з іншымі мовамі (запазычаныя, інтэрнацыянальныя, універсальныя) і спецыфічныя (уласна беларускія) адзінкі ў фразеалагічным, прыказкавым, афарыстычным складзе сучаснай беларускай мовы (на акрэсленым моўным матэрыяле).

4. Устанавіць моўныя, тэкставыя, лінгвакультурныя, гістарычныя крыніцы паходжання, гістарычна-этымалагічныя асаблівасці ўжывання тых фразеалагічных, прыказкавых, афарыстычных адзінак белару-

скай мовы, паходжанне і гісторыя якіх або нявызначана, або недакладна акрэслена ў існуючых навуковых крыніцах і даведніках.

5. Вызначыць і апісаць з моўна-нарматыўнага пункту гледжання асноўныя семантычныя, структурныя, функцыянальныя, стылістычныя ўласцівасці агульных з іншымі мовамі (запозычаных, інтэрнацыянальных, універсальных) і спецыфічных (уласна беларускіх) фразеалагічных, прыказкавых, афарыстычных адзінак сучаснай беларускай мовы.

6. Распрацаваць прыныцы і прыёмы лексікаграфічнага апісання беларускай фразеалогіі, парэміялогіі, моўнай афарыстыкі ў іншамоўна-беларускіх (беларуска-іншамоўных) даведніках, прызначаных для тых, хто вывучае (ці даследуе) беларускую мову як замежную або карыстаецца ёй як замежнай – стварэнне экспертна значнай прадукцыі (падрыхтаваць для замежных карыстальнікаў перакладныя іншамоўна-беларускія, беларуска-іншамоўныя фразеалагічныя, прыказкавыя, афарыстычныя слоўнікі).

7. Распрацаваць лінгвадыдактычныя рэсурсы для вывучэння як іншамоўных, так і ўласна беларускіх фразеалагічных, прыказкавых, афарыстычных адзінак з мэтай выкарыстання такіх рэсурсаў для стварэння вучэбных дапаможнікаў для тых, хто вывучае сучасную беларускую літаратурную мову як замежную – стварэнне экспертна значнай прадукцыі (падрыхтаваць для замежных карыстальнікаў вучэбныя дапаможнікі па фразеалогіі, парэміялогіі, моўнай афарыстыцы беларускай літаратурнай мовы).

Літаратура

1. Англа-беларускі парэміялагічны слоўнік = English-Belarusian Paremiological Dictionary / пад рэд. Я. Я. Іванова. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2009. – 240 с.
2. Беларуская-нямецкі парэміялагічны слоўнік = Belarussisches-Deutsch paremiologisches Wörterbuch / Я. Я. Іваноў, Н. К. Раманава. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2006. – 108 с.
3. Іваноў, Я. Я. Крылатыя афарызмы ў беларускай мове : з іншамоўных літаратурных і фальклорных крыніц VIII ст. да н. э. – XX ст. : тлумачальны слоўнік / Я. Я. Іваноў. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2011. – 164 с.
4. Крылатыя выразы ў беларускай мове : з іншамоўных (еўрапейскіх і амерыканскіх) крыніц XII–XX стст. : тлумачальны слоўнік / пад рэд. Я. Я. Іванова. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2004. – 136 с.
5. Крылатыя выразы ў беларускай мове : з рускамоўных літаратурных і фальклорных крыніц XII–XX стст. : тлумачальны слоўнік. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2006. – 208 с.
6. Лепта біблейскай мудрасці : біблейскія крылатыя выражэння і афорызмы на руском, англійском, беларуском, немецком, словацком і украінском языках. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2014. – 208 с.
7. Лепта біблейскай мудрасці : русско-славянскі слоўнік біблейскіх выражэнняў і афорызмаў з адпаведнымі ў германскіх, романскіх і др. языках : в 2 т. / пад рэд. Е. Е. Іванова [і др.]. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2019. – Т. 1. – 334 с. ; Т. 2. – 308 с.
8. Петрушэўская, Ю. А. Універсальны і інтэрнацыянальны кампаненты ў парэміялагічным складзе беларускай мовы : беларуска-іншамоўны слоўнік / Ю. А. Петрушэўская. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2020. – 316 с.
9. Польска-беларускі парэміялагічны слоўнік = Polsko-białoruski słownik paremiologiczny / С. Ф. Іванова, Я. Я. Іваноў. – Магілёў : МДУ імя А. А. Куляшова, 2007. – 192 с.
10. Русско-белорусский пареміологічны слоўнік / Е. Е. Іванов, В. М. Мокиенко. – Могилев : МГУ имени А. А. Кулешова, 2007. – 242 с.